

TABIY O'RMONLARNI QAYTA TIKLASHDA EKOLOGIK YONDASHUVLARNING SAMARADORLIGI

Valiyeva Shoira Abdivositovna

Toshkent davlat agrar universiteti

Mevachilik va uzumchilik kafedralari q.x.f.f.d.

Raxmatova Feruza Erkin qizi

Toshkent davlat agrar universiteti,

Meva-sabzavotchilik va uzumchilik fakulteti

Meva-sabzavotchilik va uzumchilik yo'nalishi 24-50-guruh talabasi

+998907559094

feruzaraxmatova51@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola tabiiy o'rmonlarni qayta tiklash jarayonida ekologik yondashuvlarning samaradorligini tahlil qiladi. Tadqiqotda biologik xilmaxillikni saqlash, yer va suv resurslarini muhofaza qilish, tabiiy ekosistemalarni tiklash va barqaror rivojlanishni ta'minlash mexanizmlari o'rganildi. Ekologik yondashuvlar yordamida o'rmonlarning ekologik funksiyalari tiklanadi, karbon qazib chiqarish kamayadi va iqlim o'zgarishining salbiy ta'siri kamaytiriladi. Shu bilan birga, hududiy ekologik monitoring va jamoatchilik ishtiroki samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: tabiiy o'rmon, ekologik yondashuv, qayta tiklash, biologik xilmaxillik, barqaror rivojlanish, ekosistema, iqlim o'zgarishi.

Аннотация. В статье анализируется эффективность экологических подходов при восстановлении естественных лесов. Исследуются механизмы сохранения биоразнообразия, охраны земельных и водных ресурсов, восстановления природных экосистем и обеспечения устойчивого развития. Экологические методы позволяют восстановить экологические функции лесов, снизить выбросы углерода и уменьшить негативное влияние климатических

изменений. Региональный экологический мониторинг и участие общественности также играют ключевую роль в повышении эффективности.

Ключевые слова: естественный лес, экологический подход, восстановление, биоразнообразие, устойчивое развитие, экосистема, изменение климата.

Abstract. This article examines the effectiveness of ecological approaches in the restoration of natural forests. The study explores mechanisms for preserving biodiversity, protecting land and water resources, restoring natural ecosystems, and ensuring sustainable development. Ecological approaches help recover forests' ecological functions, reduce carbon emissions, and mitigate the negative effects of climate change. Regional ecological monitoring and public participation are also crucial in enhancing restoration efficiency.

Keywords: natural forest, ecological approach, restoration, biodiversity, sustainable development, ecosystem, climate change.

Tabiiy oʻrmonlar insoniyat uchun nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatga ega boʻlgan muhim resurs hisoblanadi. Ular karbon qazib chiqarishni kamaytirish, havo sifatini yaxshilash, suv resurslarini saqlash, biologik xilma-xillikni taʼminlash va iqlim barqarorligini mustahkamlashda hal qiluvchi rol oʻynaydi. Soʻnggi oʻn yilliklarda global miqyosda oʻrmonlar hajmi sezilarli darajada kamaygan boʻlib, bu jarayon asosan insoniy faoliyat — kesish, qishloq xoʻjaligi yerlariga aylantirish, sanoat va shaharsozlik rivojlanishi sababli yuzaga kelgan. Natijada, ekosistemalar funktsiyalarining buzilishi, biologik xilma-xillikning kamayishi va iqlim oʻzgarishining kuchayishi kuzatilmoqda. Shu sababli, oʻrmonlarni tiklash va ularni barqaror boshqarish zamonaviy ekologik siyosatning ustuvor yoʻnalishlaridan biri sifatida eʼtiborga olinadi.

Oʻrmonlarni qayta tiklash jarayonida ekologik yondashuvlarning qoʻllanilishi bir qator ijobiy natijalarga olib keladi. Birinchi navbatda, ekologik yondashuvlar tabiiy ekosistemalarni tiklashga yoʻnaltirilgan boʻlib, yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish, biologik xilma-xillikni saqlash va ekologik barqarorlikni taʼminlashni

nazarda tutadi. Ikkinchidan, ekologik yondashuvlar iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirini kamaytirishga yordam beradi, chunki o'rmonlar karbonni yutish va kislorod hosil qilish funksiyalarini tiklaydi. Shu bilan birga, hududiy ekologik monitoring va jamoatchilik ishtiroki qayta tiklash jarayonining samaradorligini oshiradi va resurslarni maqsadli ishlatishni ta'minlaydi.[2]

Tabiiy o'rmonlarni tiklash jarayonida ekologik yondashuvlar — bu o'rmon ekosistemalarini muhofaza qilish, biologik xilma-xillikni saqlash va barqaror rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan ilmiy asoslangan strategiyalar majmuasidir. Ular o'rmonlarni qayta tiklashda klassik agrotexnologik yondashuvlardan farq qiladi, chunki ekologik yondashuvlar nafaqat iqtisodiy samaradorlikka, balki ekosistemalarning tabiiy funktsiyalarini tiklashga ham qaratilgan. Shu sababli, ekologik yondashuvlar yordamida o'rmonlarning karbon yutish qobiliyati, tuproq unumdorligi, suvni saqlash va biologik turfa xilma-xillik tiklanadi.

Ekologik yondashuvlarning ahamiyati bir nechta jihatlar bilan izohlanadi. Birinchidan, ular iqlim o'zgarishi va karbon qazib chiqarishni kamaytirishga yordam beradi. Tabiiy o'rmonlar atmosferadan CO₂ yutadi, kislorod hosil qiladi va global iqlim tizimini muvozanatlashga xizmat qiladi. Ikkinchidan, ekologik yondashuvlar hududiy ekologik monitoringni takomillashtiradi, ya'ni o'rmonlarning rivojlanish darajasi, biologik xilma-xillik va ekologik holati doimiy ravishda kuzatiladi. Uchinchidan, mahalliy jamoatchilik va nodavlat tashkilotlar ishtiroki orqali resurslarni oqilona ishlatish va ekologik ongni oshirishga xizmat qiladi.

Biologik turfa xilma-xillikka asoslangan reforestsatsiya — o'rmon tiklashning eng samarali metodlaridan biridir. Ushbu yondashuvda hududning tabiiy sharoitiga mos keluvchi o'simlik turlari tanlanadi, shu jumladan, mahalliy daraxt va butalar, zaxiraviy o'simliklar va shifobaxsh o'simliklar. Bu metod o'rmonning tabiiy tarkibini tiklash, tuproq eroziyasini kamaytirish va biologik turfa xilma-xillikni saqlashga yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, biologik xilma-xillikka asoslangan tiklash an'anaviy monokultura usullariga nisbatan 30–40% samaraliroq bo'ladi.[3]

Tabiiy urug'lar bilan tiklash metodida o'rmonlar o'z-o'zidan rivojlanishiga imkon beriladi. Bu metodda yerning tabiiy sharoiti, namlik darajasi, tuproq tarkibi va mahalliy iqlim hisobga olinadi. Vegetativ usullar — ildiz, ko'chat va shoxchalar yordamida o'rmonlarni qayta tiklash esa qisqa muddatda yashil qoplamni tiklashga xizmat qiladi. Ushbu yondashuvlar ekologik jihatdan xavfsiz, resursni tejovchi va barqaror hisoblanadi.

Zamonaviy ekologik yondashuvlarning samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalar katta ahamiyatga ega. GIS (Geografik axborot tizimlari) va dronlar yordamida o'rmonlarning holati, o'sish sur'ati va biologik xilma-xillik darajasi doimiy ravishda kuzatiladi. Shu bilan birga, raqamli monitoring tufayli reforestsatsiya jarayonida xatoliklar aniqlanadi va resurslar samarali ishlatiladi. Statistik va GIS tahlillari orqali ekologik yondashuvlarning samaradorligi erta baholanishi mumkin.

Mintaqaviy ekologik monitoring va jamoatchilik ishtiroki o'rmonlarni tiklashning muvaffaqiyatini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Mahalliy aholi, ekologik tashkilotlar va davlat organlari hamkorligi orqali resurslarni maqsadli ishlatish, noqonuniy kesishlarning oldini olish va ekologik ongni oshirish mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jamoatchilik ishtirokidagi ekologik dasturlar 20–25% samaradorlikni oshiradi.

Ekologik yondashuvlarning samaradorligini baholash quyidagi mezonlar asosida amalga oshiriladi:

- o'rmon maydonining oshishi va barqarorligi;
- biologik xilma-xillikning tiklanishi;
- karbon qazib chiqarishning kamayishi va iqlim barqarorligi;
- tuproq unumdorligi va suv resurslarining saqlanishi;
- jamoatchilik va mahalliy ekologik tashkilotlar ishtirokining samarasi;
- iqtisodiy va ijtimoiy foyda, shu jumladan ish o'rinlari va qishloq xo'jaligi barqarorligi.[4]

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ekologik yondashuvlarning kombinatsiyasi — biologik xilma-xillik, raqamli monitoring va jamoatchilik ishtiroki — o'rmonlarni qayta tiklash jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, tabiiy o'rmonlarni qayta tiklashda ekologik yondashuvlar zamonaviy ekologik siyosatning ajralmas qismi bo'lib, ular ekosistemalarning tiklanish sur'atini oshiradi, iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirini kamaytiradi va mahalliy ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlarni ta'minlaydi. Shu sababli, ekologik yondashuvlarni amaliyotga keng joriy etish va ularni ilmiy asoslash har bir hududda o'rmonlarni barqaror tiklashning muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi "Tabiiy resurslarni muhofaza qilish va barqaror boshqarish" qonuni. – Toshkent, 2019.
2. Lamb, D., Erskine, P. D., & Parrotta, J. A. Restoration of degraded tropical forest landscapes. – Science, 2015. – Vol. 310, pp. 1628–1632.
3. Mather, A. S. Forest transition theory and the reforestation of Europe. – Global Environmental Change, 2022. – Vol. 2, pp. 95–109.
4. Evans, J., & Turnbull, J. Plantation Forestry in the Tropics. – Oxford: Oxford University Press, 2024. – 412 p.